

**MŰFORDÍTÁS FELSŐFOKON, AVAGY A MŰVÉSZET VARÁZSA –
BARANYI FERENC RENDHAGYÓ MŰFORDÍTÁS ELŐADÁSA
A MISKOLCI EGYETEMEN**

MOKRAINÉ OROSZ ANGÉLA

Különleges hangulat, csillogó szemek, érdeklődés, izgalom, tisztelet és figyelem jellemezte a hallgatóságot Baranyi Ferenc *Keresztül-kasul a világirodalmon – Egy műfordító műhelyében* című, rendhagyó műfordítás óráján, melynek a Miskolci Egyetem Központi Könyvtára adott méltó helyszínt egy hűvös, tél végi délutánon.

A Modern Filológiai Intézet meghívására érkezett egyetemünkre Baranyi Ferenc író, költő, műfordító, hogy a hallgatók, az oktatók, egyetemi kollégák és érdeklődők számára bepillantást nyújtson műfordítói munkájába és tapasztalataiba, a műfordítás nehézségeibe és lehetőségeibe. Intézetünkben a fordítóképzés során a hallgatók széles körű szakmai ismeretekre tesznek szert, megismerhetik a fordítástudomány elméleti és gyakorlati aspektusait, nyelvészeti tárgyakat, fordítástechnikát, szakfordítást tanulnak. A Fordító és tolmács MA, valamint a Társadalomtudományi és gazdasági szakfordító képzések izgalmas színfoltja volt ez az előadás, a résztvevők számára emlékezetes délután, amint ezt az alábbiakban olvasható hallgatói gondolatok, érzések, méltatások is illusztrálják. Nagyon örülünk, hogy egy ilyen, kiemelkedő kvalitásokkal és tapasztalattal rendelkező gyakorló műfordító elfogadta meghívásunkat és beavatta a hallgatóságot műhelytitkaiba.

Baranyi Ferenc neve fogalom a magyar irodalom és költészet ismerői, valamint az operarajongók számára is, hiszen ő az irodalom, a kultúra és a művészet elismert képviselője, a magyar költészet fontos személyisége. Rendkívül sokoldalú alkotóművész, erről tanúskodik számos magyar és idegen nyelvű verseskötete, valamint olasz, francia és orosz versek, operalibrettók magyar nyelvre való fordítása. Magyarul írt verseit csaknem valamennyi európai nyelvre lefordították, ezek önálló kötetekben és folyóiratokban jelentek meg. A nyolcvanas években a televízióban láthattuk, a rádióban hallhattuk opera- és komolyzenei műsorok szerkesztő-műsorvezetőjeként, valamint több évig dolgozott az MTV Zenei Főosztályának főmunkatársaként, majd az *Ezredvég* folyóirat főszerkesztőjeként is.¹ Széles körű irodalom- és zenetörténeti tudása, csodálatos költői és írói vénája, magas fokú műfordítói kompetenciája, szorgalma, ugyanakkor szerénysége, a művészet és embertársai iránti alázata tiszteletre méltó. Munkásságát számos állami és szakmai díjjal jutalmazták, melyek közül csak néhányat, a legismertebb szakmai díjakat emeljük ki: József Attila-díj (1976), Nádasdy Kálmán-díj (2005), valamint a Kossuth-díj (2008).

Rendkívül tartalmas Baranyi Ferenc eddigi életműve, melyet a hallgatóságból a legfiatalabbak nem annyira ismertek az előadás előtt. Amint olvasható azonban a hallgatók írásaiban, az előadást követően és annak hatására elmélyültek Baranyi Ferenc alkotásainak megismerésében. Előadónk lenyűgözte fiatal hallgatóságát több szempontból is. Nemcsak előadásának informatív szakmai és mély művészi tartalma, hanem a művész embersége, szerénysége, bölcsessége, humora és közvetlensége is nagy hatással volt a hallgatókra. A közönség áhitattal „itta” az előadó szavait, gondolatait, és örömmel hallgatta az orosz, német, olasz és angol verseket, melyeket eredetiben, majd az általa készített magyar fordításban is előadta jeles műfordítónk.

A délután üde és izgalmas színfoltja volt Kassai Franciska költő, dalszerző-előadóművész bekapcsolódása az előadásba, mely csodálatos módon egészítette ki zenei dalbetétekkel a rendhagyó műfordítás órát. A művésznő a költő számos versét zenésítette már meg és ez alkalommal elénekelt néhányat ezekből saját gitárkísérettel, még inkább megragadva ezzel a hallgatóság egyébként is odaadó figyelmét.

A lebilincselő előadás végén érdeklődő és elgondolkodtató kérdések hangzottak el, amelyekre az író hosszú, tartalmas válaszokat adott, ezt követően sokan személyesen is köszöntötték Baranyi Ferencet, autogramot kértek tőle, beszélgettek vele, még interjú is készült.

A továbbiakban egyetemünk hallgatóinak beszámolóját olvashatjuk az előadáson szerzett friss élményekről, ismeretekről és azoknak a fiatalokra gyakorolt hatásáról.

---

¹ Baranyi Ferenc életrajza és munkássága
<http://www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/baranyi/baranyi/baranyi.htm>
Letöltés: 2018. 03. 30.

Fordító és tolmács MA II. évfolyam**Bartók Boglárka***Barangolás a szerzők között*

Sok jelentős momentumot tudnék kiemelni Baranyi Ferenc előadásából, melyre 2018. február 23-án délután került sor. Nagyon tetszett az újrafordításról, Dantéről, a versfordításról megállapított pár gondolat, valamint az előadás közben említett példák is magukkal ragadtak. Több olyan mondat hangzott el, amely a fordítást valamihez hasonlítja, ezeket szeretném kiragadni rövid beszámolómban.

Kosztolányitól származik az alábbi idézet, melyet magáénak érzett Baranyi Ferenc: „*Műfordítani annyi, mint gúzsba kötötteen táncolni.*” Nagyon fontosnak tartja a versfordításban a ritmusokat, a sorok szerkezetét, a versben megjelenő zenei effekteket, a rímelést és az összecsengést. Baranyi az egyetemen olasz szakot végzett, ezen kívül tud franciául, oroszul és németül is, ha csupán az olasz nyelvre gondolunk, már ott nagy jelentőséggel bír a hangzás és a dallam.

Fordítani annyit jelent, mint hódítani. Ennek alapján Baranyi Ferenc „sok világot meghódított”, valamelyiket többször is. Lírafordítása rendkívül jelentős a magyar irodalomban, számos díjjal, kitüntetéssel jutalmazták már munkásságát. Gyermek-kora óta fordít, munkáit gyakran átdolgozta, újrafordította, átgondolta.

Versfordítás során a forma a vers bőre, nem pedig a ruhája. Ezt a gondolatot Dante *Isteni színjáték (Pokol)* című művének fordítása kapcsán osztotta meg velünk a költő. Véleménye szerint fontos tartani a forrásnyelvi szöveg formáját, mert az nem a vers köntöse, melyet le lehet venni róla. Ha valaki elszakítja az eredeti formájától a verset, azzal megnyúzza azt.

Baranyi Ferenc Karinthy Frigyesztől származó kedvenc írásával zárta előadását, a rövid történet a *Műfordítás* címet viseli. Fordítás és visszafordítás során kompenzál és generalizál a fordító, viszont néhány – ebben az esetben négy – fordító munkája után eljuthattunk a Gangesz partjáról a Herz-féle szalámiig. E rövid példát azért tartottam fontosnak, mert a komoly fordítástechnikai kérdés mellett Baranyi Ferenc humora is megcsillant.

Köszönöm, hogy részese lehettem az előadásnak és a rendezvénynek. A sok érdekes gondolat, tapasztalat és rálátás a fordítás újabb aspektusaira hívta fel figyelmemet. Hálásan köszönöm a zenével tűzdelt délutáni világirodalmi barangolást.

Buda Lilla*Szöveghűség és formatarítás között*

„Műfordítani annyi, mint gúzsba kötötteen táncolni”, kezdte meg előadását Baranyi Ferenc, József Attila-, Nádasdy Kálmán- és Kossuth-díjas magyar költő, író, műfordító a híressé vált Kosztolányi-idézettel. A 81 éves költő műfordítói múltjáról és jelenéről számolt be őszintén, humorosan, olykor – közvetett formában – dalra fakadva. Mint az a későbbiekben kiderült, nem véletlenül esett választása a fordítás

ezen definíciójára, hiszen műfordítói tevékenységét nagymértékben meghatározza a zeneiség, a dallamosság és az egybecsengés.

Baranyi Ferenc egész hamar, már kisiskolás korában elkezdte műfordítói pályafutását. Már ekkor megmutatkozott fordítói tehetsége és precizitása, hiszen nem elégedett meg az orosz és német lírai költemények prózai formára való fordításával, hanem rímekbe szedte a házi feladatként elkészített verseket. Valószínűleg ilyen fiatalon is foglalkoztatta a formahűség gondolata, a vers zeneiségének az üzenettel együtt való átadása. Ezt a vonalat vitte tovább egyetemi tanulmányai során. Szakdolgozatában Dante *Isteni színjátékának* Babits-féle fordítását illetve kritikával, melyben a költő mulasztását emelte ki a verselést illetően (az eredeti mű hangsúlyos 11-es verselésben, míg a fordítás időmértékes jambikus verselésben íródott). A fordításra őt magát is felkérték, amelynek ő szívesen, habár némi fenntartással tesz eleget. Így költőtársával, Simon Gyulával közösen dolgoznak a fordításon, amelynek kiadása Dante születésének 700. évfordulójára várható a Kossuth Kiadó jóvoltából.

Azonban a kritikus szemléletet nem csak műfordító társainál alkalmazza. Saját fordításait talán még kritikusabb szemmel nézi. Különös gonddal ügyel a rímelésre, a sorvégi összecsengésekre, a meghatározott szótagszámra és ritmusra, valamint a verssorokban meghúzódó zenei effektekre. Nézetei szerint mindezek nélkül elvesz a vers sava-borsa és az az összehatás, amelyet az eredeti vers szerzője közölni kívánt az olvasóközönséggel. Éppen ezért hittet vallja, hogy minél több fordítása van egy versnek, annál jobban vissza lehet adni annak minden ékességét, hiszen ezáltal a különböző fordítások kiegészítik egymást. Példaként Apollinaire *A Mirabeau-híd* című költeményének fordításait említi: míg Illyés Gyula a vers eszköztelenségét, addig Vas István a zeneiségét emeli ki.

Rendkívüli szerénység, őszinteség, ugyanakkor precizitás és maximalizmus hallatszott ki a költő, műfordító és egykor az MTV zenei igazgatója minden szavából. Tímár György pályatársa szerint a forma nem a vers ruhája, hanem a bőre, és aki nem formatartóan fordít, az megnyúzza a költeményt, nem pedig leöltözteti. Egy versfordítónak nem csupán az üzenetet és a rímeket kell lefordítania, hanem a zeneiséget és a muzikalitást is bele kell csempésznie a fordításba, hiszen az eredeti műnek is mondanivalója volt ezzel. Baranyi is ezt tűzte ki ars poeticájaként már a kezdetektől fogva. Munkája iránti tisztelete és alázata szignifikánsan mutatkozik meg a közel 70 éves műfordítói pályáján, valamint ugyanez jellemezte őt a *Palócföld* című folyóirat főszerkesztőjeként és az MTV komolyzenei sorozatainak szerkesztőjeként egyaránt. Fontos megemlíteni, hogy minden időben hű maradt meggyőződéséhez és a költészet iránti alázatához, nem „hódolt be” semmiféle hatalomnak, amellyel degradálnia kellett volna a versírás művészetét.

Formahűség, alaposság, maximalizmus és alázat. Számomra leginkább ezek jellemzik Baranyi Ferenc műfordítói munkásságát. Szakterületén szerzett ismeretei szerteágazóak és mélyrehatóak, valamint munkáját nagyfokú alázattal kezeli. Őszinte, közvetlen és humoros. Franciska hangja pedig betöltötte az egész teret a költő fordításainak megzenésített soraival. Ez volt, ez lesz és ez ma is Baranyi Ferenc: a formahű, önmagához hű és a költészet minden egyes részletéhez hű magyar kortárs költő és műfordító.

Fordító és tolmács MA I. évfolyam**Czuczai Manuela***Baranyi Ferenc előadása a Miskolci Egyetemen*

Baranyi Ferenc neve a magyar irodalomban hatalmas jelentőséggel bír. Elsősorban íróként és költőként ismerjük, azonban műfordítói tevékenységét is fontos megemlíteni. A mai napig fordít és munkásságát több neves díjjal is elismerték. A Miskolci Egyetemen tartott előadásában Babits Dante-fordításáról, a versfordítói tevékenységről és az újrafordításról alkotott véleménye ragadta meg legjobban a figyelmemet, hiszen az előző félévben Babits Mihály Dante-fordításáról és Baranyi Ferencnek a Dante-fordításokról alkotott véleményéről írtam egy szemináriumi dolgozat formájában. Az előzőekben felsoroltak alapján szeretnék a továbbiakban ezekről a témákról írni és ahol lehetséges, írásomat Babits Mihály nézőpontjával is kiegészíteni.

A költő az ELTE magyar–olasz szakos hallgatója volt, ebben az időben tanulta meg a francia nyelvet is. Szakdolgozatát Dantéről írta, benne szigorúan bírálta Babits Mihály fordítását. Az előadáson elmondta, hogy most, több év elteltével is, igaz, jóval szelídebben, de ugyanezeket a bírálatokat fogalmazná meg Babits Mihály művével kapcsolatban. Babits fordítása mint költői alkotás, álláspontja szerint, a magyar költészet csúcsteljesítménye, a fordítás tekintetében azonban felmerülnek kérdések. Az eredeti mű igazán természetes, egyszerű stílusban íródott, míg Babits fordítását többször is el kell olvasnunk, hogy egy-egy rímelő sort értelmezni tudjunk. Emellett Babits fordításában a romantika jegyei is fellelhetők, amely nem jellemző az eredeti Dante-műre. Mégis, a legnagyobb probléma a Babits-féle fordítással az, hogy míg az eredeti műben hangsúlyos tizenegyesek vannak, addig a fordításra az időmértékes verselés jellemző. Ez azért is lényeges, mert Babits sok helyen nem ugyanúgy hangsúlyozott, mint ahogy az az eredeti műben volt tapasztalható. Baranyi Ferenc hangsúlyos tizenegyesekben próbálta az eredeti művet lefordítani. Végül Babits fordításának elemzésénél azt is megemlítette, hogy helyenként tartalmi félrefordítás is fellelhető, illetve a fordítás nem adja vissza az eredeti zeneiségét.

Érdekes azonban, hogy az előzőekben felsoroltak ellenére Baranyi Ferenc is Babits Mihályhoz hasonlóan gondolkodik a versformáról. Versfordításai során Babits a formai szabadságot elveti és az alaki hűség követésére hívja fel a figyelmet, hiszen egy költő hangnemt a versforma visszaadása nélkül nem lehet közvetíteni. Baranyi Ferenc úgy véli, hogy a forma a versnek a bőre, tehát a versforma megtartását a fordítás során alapvető elvárásnak tartja. Fordításával kapcsolatban azt is elmondta, hogy volt olyan verse, amit fiatal korában fordított le először, majd 40 éves kora körül ismét lefordította, és az idén újrafordította. Úgy gondolja, hogy akkor jó egy fordítás, ha vissza tudja adni azokat az érzéseket, amelyeket az eredeti mű szándékozott kiváltani a forrásnyelvi olvasóból. Saját magát „jegyzetkiemelő” fordítónak tartja.

A legérdekesebb számomra Baranyi Ferenc újrafordítással kapcsolatos véleménye volt. Úgy gondoltam, hogy ennyi remek fordítás után nem fogja pártolni az újrafordítást. Ezzel szemben azt magyarázta el, hogy minél több magyar változatra van szükség, tehát támogatja az újrafordítást. A különböző magyar fordításokból fogjuk

megkapni az eredeti mű ékességét, hiszen lehet, hogy az egyik versfordítás a ritmusaiban, a másik a tartalmában, míg a következő zeneiségében adja vissza az eredeti művet. Hasonlóan Babitshoz, ő is elolvasta a már meglévő fordításokat, ám amíg Babits jobbat szeretett volna alkotni, addig Baranyi Ferenc nem felülmúlni akarta az előző fordításokat, hanem a fordításával hozzájárulni ahhoz, hogy mi, magyarok még jobban megérthessük a világirodalom kiemelkedő műveit.

Összességében Baranyi Ferenc előadása felejthetetlen emlék, hiszen megismerhettem egy híres magyar műfordítót, aki számtalan hasznos, érdekes tapasztalatot és tudást osztott meg a hallgatósággal az előadás folyamán. Az előadás nem volt unalmas, mert az információkat nem szárazon, hanem konkrét példákkal alátámasztva és közvetlen módon adta át. Úgy gondolom, hogy a mai világban szükség lenne arra, hogy egy ilyen ember nevét mindenki ismerje és az oktatásban is többször említésre kerüljön.

Koncsik Tamás

Baranyi Ferenc látogatása a Miskolci Egyetemen

Nem sokkal az esemény előtt tudtam csak meg, hogy a neves műfordító és költő, Baranyi Ferenc az egyetemre látogat. Izgatott voltam, hiszen engem is érdekel a műfordítás, az irodalom – jobban érdekel, mint a szakfordítás vagy a tolmácsolás, később ebben a szakmában szeretnék dolgozni, ezért kíváncsian vártam az előadást.

Amikor felértek a lépcsőn a vendégek, Baranyi Ferenc máris tanúbizonyságot tett udvariasságáról, amely egy letűnt kor értékeit, modorát idézte vissza: kezét csókolt az öt üdvözlő tanárnőnek. Miután mindenki helyet foglalt, alkalmam nyílt közelebről szemrevételezni őt, és egy nyílt, kedves bácsit láttam benne, aki, bár odakészítették a fotelt a műsor idejére, ha beszélt, mindig felállva fejezte ki a hallgatóság iránti tiszteletét. Társa, aki elkísérte, Kassai Franciska volt, aki sokkal kevesebbet szólt, annál többet énekelt: Baranyi úr több lefordított versét adta elő megzenésítve, gitárral kísérve. Mivel jómagam is gitározgatók néha a szabadidőmben, ezért különösen tetszett az előadás és a dalok, a hölgynek pedig nagyon szép hangja volt.

Baranyi Ferenc nem az élettörténetével untatott minket, hanem rögtön bele is vágott, és felolvasott több verset eredeti orosz, olasz és francia nyelven, valamint a belőlük készült műfordításait. Bár szerényen nyilatkozott nyelvtudásával és kiejtésével kapcsolatban, engem lenyűgözött az a természetesség, ahogyan előadta őket. A versek felolvasása előtt és után érdekes szemelvényeket fűzött hozzá az életéből, például amikor Franciaországban tanult, vagy Olaszországban időzött, esetleg saját fordítói tevékenységére reflektált, vagy éppen bírálta azt, ugyanazzal a szerénységgel és művészi kritikával, amellyel önmagát és más költőket is szemlélte. Igazán tiszteletre méltó, hogy ekkora tudás ilyen mértékű szerénységgel párosul, bár férfiasan bevallotta, hogy nem volt ez mindig így, hiszen fiatalkorában határozottan bírálta például Babits Dante *Isteni színjáték*-fordítását. Időskori bölcsességével önmagát is „felülvizsgálta” újra meg újra, többek között felolvasta saját fordítását több újrafordított verzióban egy orosz versről, és egyikkel sem volt elégedett; állítása szerint egyik sem volt tökéletes, amely megint csak nagy műgonddal végzett munkáját,

bölcsességét és alázatát bizonyítja. Olyasmit is mondott, hogy egy mű addig tekinthető véglegesnek, amíg másnap vagy pár év múlva elő nem vesszük újra – ehhez hasonlóan intelligens és szellemes humorával időről időre megmosolyogtatott bennünket, és kicsit enyhítette a légkört – nem mintha annyira feszült lett volna, de egyfajta félénk, tiszteletteljes csendben hallgattuk beszámolóit, verseit és a dalbetéteket, amelyeket olykor csak a nevetés tört meg.

Számomra a legnagyobb szerűbb munkája az volt, hogy belekezdett Dante *Isteni színjátékának* újrafordításába. Nagyon szimpatikus volt a hozzáállása a versfordításokhoz: ő is azt szorgalmazta, hogy a formát nem szabad elhagyni, tehát ez esetben Dante eredeti tercínáját; a formát nem a vers „ruhájának”, hanem a „bőrének” nevezte, ergo aki megváltoztatja a formát, az „megnyúzza” a költeményt. Mégis elkerülhetetlen a változtatás, hiszen akkor nem lenne önálló értéke a fordításnak. Babits fordítását bírálta ugyan, de tisztelettel beszélt róla, és a szállóigévé vált mondaton „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel” éppen ezért nem sokat változtatott. Még egy gondolata maradt meg bennem: egy mű újrafordítását nem alá vagy fölé, hanem a fordítás mellé helyezte, tehát szerinte minden fordítás ugyanolyan értékes, és egyik sem jobb vagy rosszabb a másiknál.

Mindent összevetve nagyon élveztem az előadást. Mind a művész úr, mind pedig a művésznő hatalmas tudással rendelkeznek, amelyet nagy gonddal mutatnak be és adnak tovább, mindezt úgy, hogy közelebb hozzák a művészetet a közönséghez: a dalok és versek, a kommentárok és magyarázatok megérintik a hallgatót, még vonzóbbá és érthetőbbé téve az irodalmat. Bár, bevallom őszintén, nem ismertem Baranyi Ferenc nevét az előadás előtt, most megjegyeztem, és biztos vagyok benne, hogy az élményre sokáig emlékezni fogok.

Thummerer Márk

Baranyi Ferenc a műfordításról

Baranyi Ferenc költő, író és műfordító felettébb érdekes előadást tartott a fordítás nehézségeiről, fordítói tevékenységéről és pályájáról. Az előadás témái közül számomra az volt a legérdekesebb, amikor Dante Alighieri *Isteni színjáték* című művének fordítási nehézségeiről mesélt.

Baranyi Ferenc a *Pokol* fordítási jellemzőire és nehézségeire koncentrált az előadás során. Elmesélte, hogy milyen változtatásokat tapasztalhatunk, ha összehasonlítjuk ezt az új fordítást Babits Mihály fordításával. A változtatások mellett megemlítette, hogy bizonyos dolgokban hű maradt Babits Mihály fordításához.

Különösen megmaradt bennem az, hogy bár Babits Mihály fordítását (amely – mint mondta – az idők során klasszikussá vált) tisztelte, nem félt megkritizálni azt ifjú korában. Ez volt az oka annak, hogy sokáig úgy érezte, nem fogja elkészíteni annak újrafordítását.

Sokáig azért nem vállalkozott az újrafordításra, mert úgy érezte, nincs már ideje arra, hogy befejezen egy ilyen munkát. Korábban kisebb részeket ugyanis már lefordított bizonyos megbízásokból, de úgy gondolta, nincs meg benne az elhatározás, hogy az egészet lefordítsa. Ennek ellenére mégis elvállalta.

Nagyon szimpatikus volt az előadásban, hogy ha esetleg a hallgatók közül valaki nem ismerte volna az *Isteni színjáték* történetét, előadónk röviden ismertette a Pokol színterét, a fiatal szerelmespár háttértörténetét, amelyen keresztül bemutatta, milyen nehézségek jelentkeztek a fordítás során. Úgy érzem, sokak érdeklődését felkeltette a mű- és a versfordítás iránt is. Megemlítette, hogy a fordítást igazán Dante költői nyelvezte nehezítette meg, amit – véleménye szerint – nem volt egyszerű átültetni magyar nyelvre. Baranyi Ferenc meglátása, miszerint néhány ponton sikerült túlszárnyalnia Babits eredetijét, mutatja, hogy nem szabad elzárkózni az újrafordításoktól.

Az előadáson elhangzottak jól bizonyítják, hogy a fordítási tevékenységet csak alázatos és eltökélt munkával lehet végezni. Az elhangzottak rám is inspirálóan hatottak és úgy éreztem, hogy jól döntöttem, amiért ezt a hivatást választottam és remélem, idővel magam is olyan szerénységgel, alázattal és eltökéltséggel tudom majd végezni, mint ahogyan azt Baranyi Ferenc teszi.

Összességében nagyon érdekesnek és információban gazdagnak találtam az előadást, és sikerült meglátnom az újrafordítás szépségét, korábban ugyanis elég szkeptikus voltam a művek újrafordításával kapcsolatban.

Zaccaria-Bujda Boglárka

*Baranyi Ferenc előadása: Keresztül-kasul a világirodalmon –
Egy műfordító műhelyében*

Baranyi Ferenc előadása a Modern Filológiai Intézet hallgatói számára, így többek között számomra is egy rendhagyó fordítási, de leginkább műfordítási órának minősült. Nagy érdeklődéssel és kíváncsisággal vártuk az előadást, hiszen nem minden nap fordul meg nálunk, és beszélget velünk egy ilyen nagy tudású, tapasztalt, irodalomban és fordításban is jártas személy.

A költő beszámolt arról, hogy miként kezdődött fordítói pályafutása. Megragadt bennem, amikor elmesélte, hogy már hét évesen, az iskolában, kevés nyelvismeret birtokában is lefordított egy német versikét, amely meg is jelent később egy újságban. Tehát már akkor kiemelkedett írói, költői vénájával a többiek közül. Pedig akkor még meg sem fordult a fejében, hogy erre a pályára lépjen. Végül az ELTE magyar–olasz szakán végzett, franciául is tanult, de elmesélte, hogy mindössze egyetlen évet töltött a katedrán, utána már a saját szavait idézve, „újságírónak züllött”, tehát innentől kezdve az írásnak szentelte az idejét és életét.

Az író az előadás során mesélt arról, hogy Dante költészete milyen nagy szerepet játszott az életében. Szakdolgozatát is Dantéről írta, amelyben fiatalkori pimaszsággal megróttta és bírálta Babits Mihályt a fordítása miatt. Egyrészt bizonyos „félrefordítások” miatt, másrészt pedig azért, mert Babits a romantika stílusának elemeit lopta be a középkori költő műveibe. Aztán később rájött, hogy Babits fordítása a magyar költészet egyik csúcsteljesítménye, de nem mint fordítás, hanem mint költői mű. Megemlítette, hogy az ő újrafordítása abban különbözik Babitsétól, hogy míg Babits a rímkenyszer miatt bonyolult mondatstruktúrákat használt, addig ő az eredetihez, Dante művéhez hasonlóan természetes, közérthető, mesélő stílusban fordította le a *Pokol* című canticát. Az író beszámolt arról is, hogy Dante bonyolult láncrímes

szerkezeteit és mély gondolatait a pokolról magyar nyelven hűen visszaadni nem volt egyszerű feladat, hiszen közben fő célját, vagyis az eredeti mű természetes stílusának megőrzését mindenképpen meg akarta valósítani. Azt is hozzátette, hogy a fordításával nem Babits Mihály és Nadasdy Ádám fölé vagy alá szeretné helyezni magát, hanem velük egy szintre.

A Dante-fordítás előzményeként említette meg az író azt, hogy megszeretett egy Franciska nevű lányt, aki később a múzsája lett, és a névnapjára szeretett volna neki kedveskedni azzal, hogy keres a világirodalomban egy olyan művet, amelyben előfordul ez a név. A *Pokol* 5. énekében van Francesca da Rimini története, így az – az író szavaival élve – „lefordítódott”, de a teljes mű fordítását Madarász Imre unszólására kezdte el, aki a Debreceni Egyetem olasz tanszékének professzora volt. A professzor szerint Baranyi Ferencnek nemcsak a nyelvtudása, hanem a mediterrán lelkülete is megvolt ahhoz, hogy elvégezze ezt az óriási feladatot. Végül másfél év alatt készült el a fordítás.

Baranyi Ferenc műfordításról és költészetről szóló szuggesztív előadását számos idézettel és dallal illusztrálta, s ebből is kiderült, hogy az író művészetének milyen nagy részét képezik a szerelmes versek, és milyen nagy az író zene iránti szeretete. Az előadás során az általa írt dal- és szanzonszövegek, valamint olasz és francia dal- és szanzonfordítások csendültek fel Kassai Franciska művésznő előadásában, így a fordításelmélet és a zeneművészet csodálatos egyvelegét kaptuk. Baranyi Ferencnek nemcsak hatalmas tudása, nyelvismerete, alázata és az elődei iránti tisztelete volt rám, és véleményem szerint az összes jelenlévőre nagy hatással, hanem a közvetlensége és humora is. Ráadásul személyében igazi úriembert ismerhettünk meg.

Társadalomtudományi és gazdasági szakfordító szakirányú továbbképzés

Ádám Tamás

*Baranyi Ferenc előadása: Keresztül-kasul a világirodalmon –
Egy műfordító műhelyében*

Amikor először említették a tanárain, hogy Baranyi Ferenc költő és műfordító előadást tart a Miskolci Egyetemen, nem igazán tudtam, hogy pontosan hogyan, milyennek képzeljem el. Előzetes tanulmányaim során már olvastam néhány művét és fordítását, viszont nem tudtam, hogy milyen személyiséget párosítsak egy ilyen volumenű műfordítóhoz. Ezelőtt nem adatott meg a lehetőség, hogy a lírai műfordítás egyik legkiemelkedőbb egyéniségével találkozjak. Sőt, biztos vagyok benne, hogy sokaknak nem is fog megadatni ez a lehetőség. Egyszeri alkalom volt ez, és nagyon pozitív érzéseket keltett bennem Baranyi Ferenc és Kassai Franciska személye.

Az előadás helyszínéül a Miskolci Egyetem könyvtára szolgált, az előadáson részt vettek a tanárain és a csoporttársaim is. Itt ki szeretném emelni, hogy a helyszín tökéletes választás volt az esemény megtartására. Az előadás körülbelül másfél óráig volt (a jelenlévők kérdéseket tehettek fel az előadás után), amely idő alatt egyszer sem éreztem azt, hogy nem arra figyelnék, amit Baranyi Ferenc mond. Csodálattal néztem és hallgattam, ahogyan az írókról, műfordítókról, kortárs műfordító és író

barátairól beszélt, nemegyszer megemlítve azok munkásságát. Az előadás első részében néhány olyan műfordítását hozta el a résztvevőknek, amelyeket még gyermekként, a középiskolában írt. Élvezettel hallgattam ezeket a pár soros, néhány mondatos fordításokat. Ezek után felolvasta ugyanezen művek felnőtt fejjel alkotott fordításait. Elgondolkodtató volt, hogy mennyire más egy gyermek gondolkodása, érzése, ami természetesen megnyilvánul az általa lefordított műben, egy felnőttével összehasonlítva. Az előadás további részeiben mesélt műfordításairól, illetve arról, hogy a kortárs fordítók miként, mennyire különbözően fordították le ugyanazon művet. A költő az előadás során többször is kiemelte, hogy akkor lehet visszanyerni egy adott mű eredeti mondanivalóját, ha több fordításban is „megvizsgáljuk” azt. Így tud az olvasó egy igazán teljes, kerek képet kapni az eredeti műről. Izgalmasnak tartottam az előadás ezen részét, főleg amikor Dante Alighieri *Isteni színjátéka Pokol* című részének fordításáról beszélt. A műről készült első fordítását névnapi meglepetésnek szánta. Ennek sikerességét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy szakdolgozatának témája is Dante volt.

Az előadás további részében beszélt Babits Mihály munkásságáról és fordításairól, egyes részeiben elemezve azt, továbbá elemezte Apollinaire Vas István és Illyés Gyula által egyaránt lefordított *A Mirabeau-híd* című versét is. Itt kiemelte, hogy a két fordító mennyire másképpen értelmezte ugyanazon művet – ezzel is szemléltetve a fordítás sokszínűségét.

Kellemes (és részemről nem várt) meglepetés volt, amikor Kassai Franciska gitárkísérettel elénekelt néhány Baranyi Ferenc által lefordított verset (amelyet Franciska zenésített meg). A *Darvak* című vers előadása alatt egy kicsit talán jómagam is elérzékenyültem (leginkább a vers szövegének hatására).

Vendégünk az előadást egy nagyon aranyos és vicces, megtörtént fordítási esettel zárta, miután a hallgatók feltehették kérdéseiket, melyekre az író készségesen válaszolt. 81 éves kora ellenére minden kérdésre a székéről felállva válaszolt, ezzel is megtisztelve közönségét. Élvezettel hallgattam személyes tapasztalatait a fordításról, kiemelve a gyakorlás fontosságának a szerepét a fordítói szakmában.

Ezúton is szeretném megköszönni, hogy részese lehettem ennek az eseménynek, egy olyan értékes és örök emlék ez, amely életem végéig velem marad.

Balogh Fanni

„Nem jobbat, nem gyengébbet, csak mást” –

Baranyi Ferenc előadása a fordítói tevékenységről

A funkcionális megközelítésű fordításelméleti modell Katharina REISS (1971) német nyelvész és fordító modellje, amely a szövegeket tartalomközpontú, formaközpontú és felhívásközpontú, valamint audiomedialis szövegtípusokra osztja fel. Későbbi tanulmányukban Katharina REISS és Hans J. VERMEER (1986) fordításkutatók a szövegek típus szerinti felosztását tárgyalják, és azt a következtetést vonják le, hogy

bizonyos műfajok fordításakor nem csak a szöveg műfaja szerint érdemes a fordítást végezni.²

Az expresszív (kifejezés- és formaközpontú) szövegtípushoz tartozó szövegek fordítója esztétikai szempontok alapján dolgozza fel a szövegét. Ez a legtöbb esetben szépirodalmi szöveg, melynek célja, hogy befogadóját az eredeti műben megfogalmazott üzenetről meggyőzze.³

Sajnos, az expresszív szöveg fordításának megalkotása, a forma maradéktalan visszaadása lehetetlen. Megoldásként a fordító igyekszik belehelyezkedni a forrásnyelvi formába, ebből inspirációt meríteni, és ennek alapján megalkotni a célnyelvi szöveget úgy, hogy annak sajátos esztétikai rendszerét használja. Fontos a művészi forma átadása, melynek alapja az író életének és korának részletes feltérképezése.

Baranyi Ferenc előadása remek alkalom volt arra, hogy a témával kapcsolatban egy szakértő látószögét ismerhessük meg. Az 1937-ben Pilisen született költő és műfordító számtalan díjat kapott munkássága során, köztük a legrangosabb Kossuth-díjat és József Attila-díjat. A Miskolci Egyetem könyvtárában tartott előadása során munkássága mellett gyermekkoráról, tanulmányairól és fordítói tevékenysége során szerzett barátságairól és kapcsolatairól is említést tett, olyan szerénységgel és humorral, mely az egész közönségre üdítően hatott.

Szenvedélyesen mesélt a kezdeti lépésekről, a tinédzserkorában először leckeként „elkövetett” fordításairól, a művekről, amelyeket a későbbiek folyamán újra és újra lefordított. Meglepő volt számomra, hogy egy tapasztalt, fordításban jártas alkotó saját műveit időről időre újragondolja, javítja és apró változtatások eredményeképpen az eredeti műnek mindig újabb és újabb aspektusát mutatja meg. Kezdő fordítók talán ezt inkább kudarcként élik meg, de egy ilyen új felfogás, mely bemutatja a fordítás emberi oldalát, bátorítólag hat a fiatal generáció fordítói számára.

Alázatossága és humora mind előadásában, mind műveiben visszaköszön, és stílusa szerves részévé vált. Bár elmondása szerint élesen bírálta Babits Dante-fordítását, mégis mint a „magyar líra egyik csúcsteljesítményét” említette szakdolgozatában. Saját fordításai alkalmával fő szempontként az eredeti mű dallamosságának megtartására törekszik, hogy az eredeti mű zamatát és ízét visszaadja az olvasók számára. Így amikor a már említett Dante-művet modern stílusban újrafordította, az volt fontos, hogy „ne jobbat, ne gyengébbet produkáljon, csak mást”. Ez az üzenet az egész előadás tanulságául szolgált, és remek útravaló a fiatal fordítók számára.

² Reiss, Katharina (2000). *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. Routledge Taylor & Francis Group, London and New York. https://archive.org/stream/KatharinaReissTranslationCriticism/Katharina%20Reiss%20Translation%20Criticism_djvu.txt. Letöltés: 2018. 03. 19.

³ Rózsavölgyi Edit (2016). A kontrasztív szemléletű nyelvi és kulturális tudatosság fontossága a fordítás gyakorlatában. In Dóla Mónika, Nádor Orsolya, Szűcs Tibor (szerk.) *Hungarológiai Évkönyv. 17. évf., 1. sz.*, Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, http://epa.oszk.hu/02200/02287/00017/pdf/Hungarologiai%20Evkonyv_17.pdf, Letöltés: 2018. 03. 20.

Masiko Éva*Beszámoló Baranyi Ferenc vendégestjéről*

Dr. Fazekas Csaba dékánhelyettes úr köszöntése után szerényen, kedves mosollyal, rögvest barátságos hangulatot varázsolva lépett közönsége elé Baranyi Ferenc, a Kossuth-díjas, József Attila- és Nádasdy Kálmán-díjas költő. Elmondta, hogy kissé szokatlan ez a szerep, mert nem mint költőt, hanem mint műfordítót kérték fel, hogy ossza meg tapasztalatait a hallgatókkal. Az előadás bővelkedett is szebbnél szebb gondolatokban és tapasztalatokban. Több nyelvből is hozott példákat, szavalt oroszul, franciául, olaszul, majd bemutatta és elmagyarázta, összehasonlította példáit, rengeteg tapasztalatot osztva meg velünk.

Elmondta, hogy honnan jött ez a szerelem. Mivel ez egyértelműen az. Érdeklődése és tehetsége már nagyon korán megmutatkozott, és el is kezdte annak fejlesztését. Első fordításai között egy orosz versfordítás is szerepelt, amelyhez később vizsgatért, átnézte és javította addigi munkáját. Egy-egy vershez, egy-egy költeményhez élete során többször is visszatért, szépítette, finomította, pontosabbá tette fordítását, mint az előző változat volt. Nincs olyan, hogy elég jó, mindig lehetne szebb, jobb, pontosabb. Ezt a költő mindig is igyekezett megtalálni.

Egy műfordító nemcsak egyszerűen lefordítja a művet, hanem költeményt is alkot a célnyelven. Az eredeti mű szavainak megfelelőit megtalálni csak az első lépés. A versek esetében viszont a fordító odafigyel az apró részletekre is, szívében hordozza, ízlelgeti a megoldást. Hiszen a versben, mint sehol máshol, érvényes az, hogy a célnyelven megszólaló változatnak majdnem ugyanolyan szépnek kell lenni, mint az eredetinek. „Mert ha levesszük a rímet, vagy megváltoztatjuk, az olyan, mintha megnyúznánk azt.” – mondta Baranyi. Ezekről semmiféleképpen sem szabad megfosztani a verset.

A műfordítás nem csak egy szövegfordítás tehát, amiben helyesen kell használni a pontokat és vesszőket, itt mindenre figyelni kell, a rímelésre, a vers ritmusára, annak lelkére. És ha ezek közül csak egy is valahol elvész, akkor sajnos, annak a vers is kárát látja.

A költő kicsit viccelődve, de mégsem teljesen viccnek szánva osztotta meg velünk a véleményét a műfordításról mint szakmáról. A műfordítás nem egy hálás szakma: ha egy fordítás jó, akkor ritkán nézik meg, hogy ki készítette, ha viszont rossz, akkor a fordító neve az első, amit keresnek. Így mindig törekedni kell a szebbre, a jobbra.

Az viszont, hogy az ember nem szívesen végzi azt a munkát, amit éppen rábíztak, még akkor is előfordul, ha a szakmája és elhivatottsága tulajdonképpen lényé mélyéből fakad. Baranyi Ferenc kapott egyszer egy olyan megbízást fordításra, amit egyszerűen nem tudott befejezettnek tekinteni. A versnek nem volt ríme, ritmusa, dallama. Tulajdonképpen úgy érződött, hogy csak szavak gyűjteménye, és nincs köze az eredeti költeményhez. Emiatt is ment nehezen a munka. Nagyon hosszú időbe telt, amíg végül is elkészült.

Miután azzal a fordítással kész lett, azt mondta, hogy most egy ideig ő ugyan nem fog fordítást a kezébe venni. Ezen felbátorodva elutazott üdülni. De nem sokáig

tartott a versmentes időszak. Az üdülőhelyen, ahol tartózkodott, már másnap belekezdett egy orosz vers fordításába. Mert számára a fordítás tényleg szerelem volt, mert kikapcsolta, nem kényszerből csinálta.

Baranyi Ferenc költőnek különös kapcsolata volt Dante Alighieri *Isteni színjátéka*val. Még egyetemista korában fordított le részleteket az eredeti műből, és néhány ponton kritizálta az akkor eredeti fordítást, ami erről a műről készült. Később biztatták arra, hogy végül is, ha már annyira elmélyült ebben a témában, akkor készítsen róla egy új fordítást. Kezdetben a műfordító ellenkezett, hiszen volt már fordítás, meg egyébként sem volt biztos abban, hogy meg tudja csinálni. De nem hagyta nyugodni a gondolat. Végül elkészült a mű újrafordítása. Ezzel Baranyi Ferenc bemutatta, hogy mindig lehet és kell is próbálkozni új, talán szebb, talán jobb fordításokat készíteni, mivel ezzel bővül az irodalom is, de a fordítói tapasztalat is.

A költőt Kassai Franciska énekesnő kísérte, aki zenével és énekkel egészítette ki az estet. Megzenésített formában adta elő a költő és műfordító néhány lefordított versét. Így egy fordított vers új alakot ölt, másképp kezd élni és lélegezni.

Összességében azt tudom mondani, hogy egy szép és jó hangulatú délutánnak voltunk részesei, amelyből (akár) leendő műfordítóként is sok hasznos tapasztalattal tudunk gazdagodni. Lehet, hogy ez a beszámoló nem olyan pontosan tartalmazza az előadáson idézett versek részleteit, de ennek is van oka – a beszélgetés személyes részét szerettem volna hangsúlyozni. Arra gondolok például, amikor az előadó elmondta, hogy egy tapasztalt műfordító milyen jellemvonásokkal kell, hogy rendelkezzen, ezek például a folyamatos munka, önfejlődés, önfejlesztés és kritikus hozzáállás még a saját munkájukkal szemben is.

Köszönjük ezt az élményt azoknak, akik lehetővé tették ezt az eseményt, hiszen mindenféleképpen fontos tapasztalatokkal gazdagodott mindenki, aki részt vett a rendezvényen.

Maticsek Helga

Irodalmi délután Baranyi Ferencsel és Kassai Franciskával

2018. február 23.: Egy átlagos pénteki napnak indul ... Budapesten hajnalban kelni, kocsiba ülni, munkahelyre időben, fél hatra beérni ... ott az „azonnalos” és sürgős feladatokat elintézni, fél tizenkettőkor összepakolni ... ebéd helyett kocsiba pattanni, az M3-as autópálya útjait róni ... a Miskolci Egyetemen az első órát a forgalom miatt lekésni ... majd csoporttársaimmal a könyvtárba sietni ... az egyetem könyvtárát először látni ... egy plafonig érő kép előtt egy piros mozgó székbe beülni ... végre kicsit megpihenni ... barátom kezét végre saját kezembe venni ... s végül egy irodalmi előadásnak részese lenni.

Azt hiszem, rajtam kívül másoknak is hasonló volt a napi rutinjuk, egyik helyről a másikra rohantunk, hogy pontosan odaérjünk a Miskolci Egyetemre. Ugyanis a Bölcsészettudományi Kar Modern Filológiai Intézetének meghívására a könyvtárba érkezett előadást tartani Baranyi Ferenc Kossuth-díjas költő, író és műfordító, valamint a versek előadásához a zenét szolgáltató Kassai Franciska.

A 81 éves, fiatalos megjelenésű költő eredeti foglalkozását tekintve gimnáziumi tanár, aki az ELTE-n magyar–olasz szakon tanult. 1954-től publikál és verseit szinte valamennyi európai nyelvre lefordították. Jóllehet műfordításai többségében olasz vagy francia nyelvről magyar nyelvre történő fordítások, elmondása szerint felké-
résre már haikut is fordított. Manapság azonban már csak olyan szöveget fordít, amelynek nyelvét és a mögötte lévő ország kultúráját is ismeri.

Kedvenc műve Dante Alighieri *Isteni színjátéka* (*La Divina Comedia*). A műből készült első fordítását egy lánynak írta névnapi ajándékként. Mivel a lány Francis-
kának hívták, így mi sem lehetett természetesebb, mint hogy az *Isteni színjáték*ból a *Pokol* Franceska Riminiről szóló 5. énekét választotta, amely annyira jól sikerült, hogy az italianista tudósok unszolására az egész részt lefordította, ami nyomtatásban is megjelent. Sőt megrendelést kapott egy fordítótársával a *Purgatórium* fordításá-
nak elkészítésére is, amely 2017-ben jelent meg (az első tizenhat éneket Baranyi Fe-
renc, a többi Simon Gyula fordította le).

A költő hangsúlyozta, mennyire fontos az, hogy az irodalmi műveket minél több fordításban megismerhessük, s ezáltal közelebb kerülhessünk az eredeti alkotáshoz. Itt kiemelte, hogy a mű Babits Mihály által készített fordítása a maga nemében ki-
emelkedő lírai költemény, a költészet csúcsa, viszont nehézkes mondataival (mono-
ton jambusaival) nem adja vissza az eredeti olasz szöveg könnyedségét, zeneiségét, így ő maga a mű újrafordításával ezen hiányosságokat próbálta kompenzálni.

A műfordítás sokszínűségének ábrázolására hozott példája Apollinaire *A Mirabeau-
híd* (*Le Pont Mirabeau*) című verse volt, amely számtalan fordításban látott már napvi-
lágot. A vers személytelenségét legjobban Illyés Gyula, míg zeneiségét legjobban Vas
István adta vissza.

Professor Paolo Santarcangeli olasz költő és író, illetőleg érdekes módon a ma-
gyar nyelv tanulmányozója is, Baranyi Ferenc barátja, egyszer egy konferencián úgy
nyilatkozott, hogy ha a műfordítás olimpiai sportág lenne, úgy a dobogó első helyén
vitathatatlanul Magyarország állna, annyira gazdag, színes és eleven a nyelv, és a
fordítók mint művészek teljesítik feladatukat.

Az előadást Kassai Franciska gitárral kísért éneke színesítette. Előadásában meg-
hallgathattuk Raszul Gamzatov avar költő *Darvak* című versét (ahol a fehér darvak
a háborúban elesett katonákat jelképezik, akiknek lelke az égbe száll...) oroszul,
majd magyar fordításban. Ezután André Chénier nagy francia forradalom idején,
börtönben írt verse következett *A fogoly lány* címmel, amelyet kivégzése előtt írt a
költő egy szintén a börtönben raboskodó lányról, aki még élni szeretett volna ..., s
végül egy olasz költő, Giovanni Pascoli *A vasderes kanca* című költeményét hallhat-
tuk, majd az előadást egy francia sanzon zárta.

A dalok édesbús szövege még ebben a könyvtári környezetben is magával ragadta
a hallgatók figyelmét és sokak szemébe könnyeket csalt azok mondanivalója. Pár
percre megszűnt a külvilág. Életünk egyes szakaszait éppen az ilyen élmények teszik
felejthetetlené, vezetnek vissza az iskolapadba a régi irodalomórák hangulatához és
késztetnek arra, hogy ismét kézbe vegyük a versesköteteket, de immáron csupán sa-
ját magunk szórakoztatására (20 év után)...

Tarr Stefánia*Egy délután Baranyi Ferencsel*

[...] Amikor kiderült, hogy lehetőségünk nyílik meghallgatni Baranyi Ferenc előadását, úgy gondoltam, kicsit mélyebben utánanézek életének, munkásságának. Önálló műveit, műfordításait, önálló versesköteteinek listáját áttekintve a munkásságáért kapott díjainak száma legkevesbé sem okozott meglepetést. Az előadást mindnyájan nagyon vártuk, én személy szerint nagyon kíváncsi voltam, hogyan is fog zajlani az esemény, milyen stílusban fogja tudni átadni nekünk tapasztalatait.

A hangulat kellemes volt, hisz a Miskolci Egyetem könyvtára adott helyszínt az eseménynek. A könyvtár olyan bensőséges, nyugodt és családi légkört biztosított a közönség és az előadók számára is, amely fokozta az előadás élvezhetőségét. Baranyi Ferenc egy költő, dalszerző és előadóművész társával, Kassai Franciskával érkezett, aki a délután folyamán előadott megzenésített versekkel és gitárkíséretével sokszor okozott kellemes pillanatot a közönségnek. Az előadás alatt Baranyi Ferenc rengeteg személyes tapasztalatot osztott meg velünk, régi, kezdeti fordításait hozta fel példának, majd azok újrafordításaival szemléltette, mi minden tudja befolyásolni egy mű fordítását, mai fejjel ezeken hogyan változtatna. Érdekes volt, amikor Dante Poklának fordításáról beszélt. 100 évvel Babits Mihály fordítása után a mű Baranyi Ferenc fordításában is megjelent.

A rendezvény különleges hangulatát Franciska gitárral kísért énekszámait adták, aki Baranyi Ferenc műveinek megzenésített változatát adta elő. Az egyik legszíveszebb és legelgondolkodtatóbb a *Darvak* című vers előadása volt. Úgy gondolom, abban a pár percben mindnyájunkra mély benyomást tett a költemény. Nagyon hálás vagyok, hogy részese lehettem ennek a különleges előadásnak, hatalmas élmény volt számomra.

Dr. Juhász Ágnes*Műfordítás és opera*

Ha az ember műfordító szeretne lenni, akkor alapvető feltétel az irodalom szeretete. Ha pedig a fordító versfordításra adná a fejét, akkor az sem mellékes, ha esetleg ő maga is ír verseket. Az irodalom, a költészet szeretete azonban önmagában még nem elegendő, számos más olyan képesség van, amelyeknek szükséges birtokában lenni ahhoz, hogy az ember, ha nem is tökéletes, de legalábbis jó versfordítást adhasson ki a kezéből. És hogy miért is nehéz verset fordítani? Mert a vers nem egyszerűen a szavak bizonyos rendjét jelenti. Tartalom, amelyet ugyanakkor meghatároz a forma, amely – ahogyan előadásában Baranyi Ferenc fogalmazott – a versnek nem ruhája, hanem bőre. Vagyis a forma és a ritmika elhagyása által a vers nem ruhátlanává válik, „levetkeztetik”, hanem „életét is veszti”, amikor arról bőrét a fordító „lenyúzza”.

Baranyi a versforma fontosságának illusztrálására Guillaume Apollinaire *A Mirabeau-híd* című versének utolsó versszakát és annak Illyés Gyula, Vas István, valamint a maga által készített fordításait hozta példaként. Az idézett versszak ugyan egyszerű tömondatokból áll, kifejezőmódját tekintve teljesen eszköztelen,

ugyanakkor – ahogyan Baranyi az eredeti francia szöveg felolvasásával maga is érzékeltette –, minden egyes sorából árad a zene. Már pusztán abból, amit Baranyi a versfordítás kapcsán a versrímek és a ritmika fontosságáról mondott, érezhető a zenéhez való szoros kötődése, amely a találkozón – sajnálatos módon – szóba sem került operalibrettó-fordításainál már kifejezetten egyértelművé is válik.

Baranyi Ferenc lelkes operarajongó hírében áll; ez a szenvedélye gyermekkorától elkíséri, hiszen zeneiskolás korában még operaszerzéssel is próbálkozott. A zene, az opera szeretete életéből később sem veszett ki, az ahhoz való kötődése azonban más irányt vett, figyelme az operalibrettók (és dalszövegek) fordítása és írása felé fordult. Felkérésre vagy saját választása szerint számos nagy művet, így például Giacomo Puccini *Tosca* és Georges Bizet *Carmen*, valamint *Gyöngyhalászek* című operáinak librettóját fordította le, vagy éppen fordította újra annak érdekében, hogy az a modern kor elvárásainak, igényeinek megfeleljen. Ezirányú munkásságáról Baranyi gyakorta vallott és vall, a vele készült számtalan interjúban a librettista, operafordító és dalszövegírói tevékenysége kapcsán mindig ez utóbbiaknak a költészettel (a versek írásával és fordításával) való egyenértékűségét említi.

Az operaszövegek könyvek fordítása a műfordítás sajátos, önállósult ága, amely azonban – ahogyan Szinberger Sándor is megjegyzi –, „*nagy tapasztalatot és mesterségbeli tudást követel*”.⁴ A fordított librettók arról tanúskodnak, hogy Baranyi Ferenc rendelkezik a szükséges tapasztalattal és tudással. Műfordítói tevékenységének és librettista munkásságának elismeréseként – más kitüntetései és díjai mellett – 2005-ben megkapta a Nádasdy Kálmán-díjat, amelyet kifejezetten a kiemelkedő zenei színházi rendezői, színháztudományi, dramaturgi és műfordítói tevékenység elismerésére adományoznak az arra érdemes személynek.

Az opera iránti szeretetéről és elmélyült operairrodalmi, zenei és műismereti tudásáról Baranyi nemcsak az általa sok-sok éven, évtizeden keresztül szerkesztett és vezetett rádiós és televíziós műsorokban, hanem különböző, hosszabb-rövidebb írásaiban is bizonyosságot tett. Operákkal, operaszövegekkel foglalkozó munkáiban⁵ az opera műfajának szeretete és tisztelete mellett számos, a librettista tevékenység tapasztalatain alapuló, fordítással kapcsolatos utalással, megállapítással is találkozunk. Ezek az egyszer hosszabb, máskor rövidebb, néhol éppen csak úgy mellékesen odavetett, hol technikai, hol tartalmi szempontú megjegyzések a (mű)fordító számára különösen érdekesek és fontosak, hiszen a fordítás és a zene kapcsolatának vizsgálata napjainkban a fordítástudomány (azon belül is az audiovizuális fordítás mint fiatal fordítástudományi irányzat) egyik legfelkapottabb témája. Az opera esetében, amikor a költői és a zenei nyelv találkozik egymással, a zene és a szöveg szerves egységet alkot. Baranyi fentebb említett munkájában a zene és a szöveg közötti kapcsolat jelentőségét abban ragadja meg, hogy „*a költészet és a zene leghatékonyabb*

⁴ Szinberger Sándor: Gondolatok az operaszövegkönyv-fordításról. *Korunk*, 1978/6., pp. 491–496.

⁵ Baranyi Ferenc (1996). *Operaszövegek. Szavakkal a zene szolgálatában*, Horpács: Mikszáth Kiadói Kft., Baranyi Ferenc (2016). *Az opera négy évszázada. Költők és komponisták*, Budapest: Kossuth Kiadó.

*összejátszása ebben a műfajban valósul meg a legtökéletesebben, de a zene tovább mondja, amit a szavak már nem tudnak kifejezni (...). A szövegkönyv csak egy tetszetős vagy éppen kopott kosár, amelyet a zeneszerző rak tele finomságokkal.*⁶

Amíg azonban a „hétköznapi” műfordításnál „elegendő” az, hogy a fordító a célnyelven is képes művészién kifejezni magát vagy közvetíteni mások gondolatait, addig a zeneművek szövegeinek fordításakor már nem elégséges az írói vagy költői képesség pusztá megléte, hiszen a fordító tevékenysége ennél jóval összetettebb. A fordító nem koncentrálnak kizárólagosan a szövegre, nem függetlenítheti magát teljes mértékben a zenétől. Ezerféle más szempontra is ügyelnie kell, „(...) a zenei dallamíveket a magyar nyelv hangsúlyozásával is össze kell egyeztetnie”⁷, hiszen a fordítás eredményeként megszülető szövegkönyv végül a zene által nyeri el értelmét.⁸ Az egyes soroknak illeszkedniük kell a zenéhez, ez pedig feltételezi azt, hogy a fordító legalább bizonyos fokú zenei ismereteknek a birtokában legyen. Lányi Viktor múlt századi zeneszerző, író és műfordító nem is tartja önmagában elegendőnek azt, ha a zenei szöveg fordítója pusztán minimális szintű zenei ismeretanyaggal bír. Úgy véli, hogy az alapos zenei tudás mellett finom nyelv- és stílusérzék is szükséges ahhoz, hogy a fordító keze alatt jó zenei műfordítás születhessen.⁹

Ahogy egyik írásában Boros Rezső megfogalmazza, „(...) zenedráma tolmácsolásánál aligha akad nehezebb fordítói feladat az operairodalomban. Mert a zenei fordítónak kész lábnyomokba kell minden lépését helyezni. Ha csak egy is bő vagy szűk, visszakoznia kell, s kezdheti újra a tojástáncot. Mint a keresztretjében, úgy kell a szavakat zárt kalitkákba próbálgatnia és csereberélgetnie, hogy végre kikerekedjen a megfajítás.”¹⁰

Baranyi Ferenc neve mára egybeforrt az operával. És nemcsak a műfaj iránti szeretete és tisztelete, a műfajbeli jártassága és tudása miatt, hanem azért, mert minden esetben maradandót alkotott, úgy tolmácsolva az általa lefordított operák eredeti szövegét és stílusát, hogy az a magyar hallgató számára se csengjék idegenül. Ennek bizonyítékaul álljon most itt Puccini *Toscá*-jából a híres *Levélár*a szövegének Baranyi által fordított részlete, amely zene hiányában, pusztán szövegében is jól mutatja azt a zeneiséget, amelyet Baranyi a műfordításaiban – versek és operalibrettók esetén – egyaránt fontosnak tart.

⁶ Baranyi Ferenc (2016). *Az opera négy évszázada. Költők és komponisták*, Budapest: Kosuth Kiadó, Budapest, p. 10.

⁷ „Népszerűsitem a műfajt” – Interjú Baranyi Ferencsel, <http://www.operaportal.hu/interjuk/item/39255-nepszerusitem-a-mufajt>

⁸ Gadamer, Hans-Georg: Mozart és az opera problémája. *Holmi*, 2007/1., pp. 27–34.

⁹ Lányi Viktor (1936). Az opera útja a vázlatkönyvtől a bemutatóig, *A Pesti Hírlap Nagy Naptára*, pp. 143–148.

¹⁰ Boros Rezső: Énekszövegek fordításának nehézségei. *Magyar Nyelvőr*, 1957/2., pp. 177–186.

Cavaradossi: Csupán miattad bántott, hogy megölnek.
Nincs hívebb tükre sugaradnak nálam,
nem éled újra álmom, csak tetőled,
lángodba rejtem minden tiszta vágyam.
Ha kell, az égre sose nézek többet,
csak pillantásod tündökölni lássam!
Nem lelnék náladnál jobbat, különbet,
e fény már csak énrám ragyogjon lágyan!

Tosca: Megóvott végül vágyam vértje téged,
s mindig is megvéd földön, tengeráron,
meglátod majd, e tájék milyen szép lesz,
ahol majd élünk, én szerelmes párom.
Úgy suhanunk, mint felhők-üzte fények,
szép alkonyórán, messzi láthatáron.¹¹

ÖSSZEGZÉS

Amint olvashattuk a fenti részletes élménybeszámolókból, mindenkire mély benyomást tett az előadás valamilyen szempontból, annak érdekes szakmai tartalma vagy előadásmódja okán. A fenti hallgatói beszámolók alapján összegezhető, hogy a különféle nézőpontokból különbözőképpen megfogalmazott vélemények nagyon hasonlóak, nagyon magával ragadta őket az előadás. Mindamellet a hallgatók között egyéb hasonlóságokat is felfedezni véltem, nemcsak a fordítás és műfordítás iránti érdeklődést vagy az irodalom és a zene szeretetét, hanem a valódi művészi és emberi értékek felismerését és tiszteletét is.

Nagy élmény volt a fordítóképzés oktatójaként megélni, hogy láthattam és hallhattam a tapasztalt műfordító és hallgatóink – köztük talán leendő műfordítók – egymásra találását ezen a rendhagyó és rendkívüli szemináriumon.

IRODALOM

- [1] As-Safi, A. B. (2011). *Translation Theories, Strategies and Basic Theoretical Issues*. Petra University, Jordan.
- [2] Baranyi Ferenc (1995). *Hegyibeszéd: válogatott versek 1958–1988*. Budapest: K.u.K.
- [3] Baranyi Ferenc (1996). *Operaszövegek. Szavakkal a zene szolgálatában*. Horpács: Mikszáth Kiadói Kft.
- [4] Baranyi Ferenc (2016). *Az opera négy évszázada. Költők és komponisták*. Budapest: Kossuth Kiadó.

¹¹ Az eredeti olasz szöveg Giuseppe Giacosa és Luigi Illica alkotása.

- [5] Boros Rezső (1957). Énekszövegek fordításának nehézségei. *Magyar Nyelvőr*, 1957/2., pp. 177–186.
- [6] Gadamer, Hans-Georg (2007). Mozart és az opera problémája. *Holmi*, 2007/1., pp. 27–34.
- [7] Lányi Viktor (1936). Az opera útja a vázlatkönyvtől a bemutatóig. *A Pesti Hírlap Nagy Naptára*, pp. 143–148.
- [8] Reiss, Katharina (2000). *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. Routledge Taylor & Francis Group, London and New York.
https://archive.org/stream/KatharinaReissTranslationCriticism/Katharina%20Reiss%20Translation%20Criticism_djvu.txt. Letöltve: 2018. 03. 19.
- [9] Rózsavölgyi Edit (2016). A kontrasztív szemléletű nyelvi és kulturális tudatosság fontossága a fordítás gyakorlatában. In Dóla Mónika, Nádor Orsolya, Szűcs Tibor (szerk.). *Hungarológiai Évkönyv*, 17. évf., 1. sz., Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, Letöltve: 2018. 03. 20.
- [10] Shaheen, Muhammad (1991). *Theories of Translation and their Application to the teaching as English/Arabic – Arabic/ English Translating*. Glasgow. Letöltve: 2018. 03. 20.
- [11] Szinberger Sándor (1978). Gondolatok az operaszövegkönyv-fordításról. *Korunk*, 1978/6., pp. 491–496.

Egyéb források

- [12] Baranyi Ferenc életrajza és munkássága <http://www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/baranyi/baranyi/baranyi.htm> Letöltés: 2018. 03. 30.
- [13] „Népszerűsíttem a műfajt” – Interjú Baranyi Ferencsel, <http://www.operaportal.hu/interjuk/item/39255-nepszerusitem-a-mufajt> Letöltés: 2018. 04. 15.
- [14] Fókuszban a műfordítás műhelytitkai. Rangos vendéget fogadott egyetemünk. *MEGAZIN*, 2018. március, VI. évfolyam, 2. szám, p. 15.
http://web.uni-miskolc.hu/files/7170/MEgazin_2018_marcus_online.pdf
- [15] Montázs Magazin 2014. *Az Íróklub is ünnepel – vendégünk Baranyi Ferenc József Attila- és Kossuth-díjas költő, író, műfordító (interjú)*. <http://montazs-magazin.hu/az-iroklub-is-uennepel-vendeguenk-baranyi-ferenc-jozsef-attila-es-kossuth-dijas-koelt-iro-mfordito/> Letöltés: 2018. 03. 19.